

Bilgi Ahlaktan Ayrıldığında (Taha Abdurrahman) Kitap Özeti Ve Analiz | Mehmet Akın

İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2022-2023

MUKADDİME

1944'te Cedide'de dünyaya gelen Faslı düşünür, ilk ve orta öğretimini Fas'ta tamamladı. İlimle haşır neşir bir çocukluk geçiren Abdurrahman'ın babası hafızlık eğitimi veren bir öğretmendi. Abdurrahman da onun yanında yetişiyordu ancak Fransız sömürgeciler tarafından bu eğitim yasaklanınca Cedide kentindeki El-Ayan ilkokuluna devam etti. Buna rağmen babası kendisine evde Kur'an ve fıkıh eğitimi vermeyi sürdürdü (Fikriyat, 2021).

Taha Abdurrahman, dünyada "ahlak filozofu", "mutasavvıf filozof" ve "felsefe fakihi" gibi isimlerle tanınan önemli bir âlim ve mütefekkir. Batı felsefesine "ahlaktan sapma" eleştirisi getiren, pek çok bilimsel ödülün sahibi olan Taha Abdurrahman, 2020 Necip Fazıl Ödülleri'ne layık görüldü (Fikriyat, 2021).

Çok yönlü bir âlim ve elli yıllık bir mütefekkir hayatı olan otuza aşkın eser telif eden, sadece yazar değil aynı zamanda bir proje sahibi, fikirde bir tecdit çıkışı açmak isteyen bir âlimi tanıtmak elbette kolay değildir (Görmez, 2022).

Felsefe ve mantıkla iştigal eden anadili Arapça olan ilim adamları dahi Taha Abdurrahman'ı anlamak için kamuslar telif etmiş, sözlükler çıkarmışlardır (Görmez, 2022)

Bazıları kelâmcı mıdır, felsefeci midir tartışması yaparlar; bazıları başlattığı projeyi ahlak projesi olarak değerlendirir. Bazıları ise modern batı, çağdaş batı düşüncesine, moderniteye, modernliğe ve çağdaşlığa yönelttiği eleştirilerle onu ifade ederler (Görmez, 2022).

Yapıcı-eleştirel yaklaşımıyla ümit verici ve yenilikçi düşünceye başlangıç yapan Taha Abdurrahman, entelektüel bütünlüğüyle kayda değer bir külliyat ortaya koymuştur. Bilgi Ahlaktan Ayrıldığında, Taha Abdurrahman'la yapılmış söyleşilerden oluşuyor. Kitap düşünürün, düşünce, modernlik, gelenek, ahlak, modern okumalar, felsefi miras, ifade hürriyeti gibi çağdaş tartışmalar konusundaki olağanüstü birikimini yansıtıyor. Tam da bundan ötürü Taha Abdurrahman'ın temel tezlerinin ve kavramlarının değişik bağlamlarda nasıl anlaşıldığı ve yorumlandığı konusunda da okura fikir veriyor. Söyleşinin verimini gözler önüne seren Bilgi Ahlaktan Ayrıldığında, Taha Abdurrahman'ın düşüncesiyle yeni tanışanlar için olduğu kadar bu konuda derinleşmek isteyenler için de anahtar niteliğinde. Taha Abdurrahman'ın düşüncelerinin gelişim seyrini gözler önüne seren bu söyleşiler, sadece çağdaş İslâm düşüncesiyle değil kültürle, düşünce tarihiyle, felsefe geleneği ile ilgilenenlerin de dikkatini çekecek derinlikte tartışmalar barındırıyor (Pınar Yayınevi)

Birinci Bölüm

ŞİİR TECRÜBESİNDEN RUHİ TECRÜBEYE

İlk gençliğinde şiir yazan ve şiirleri edebiyat eleştirmenlerinin beğenisini kazanan Taha Abdurrahman, kitabın Birinci Bölümü'nde "hakikat ile şiirin ilişkisine" dair gençlik yıllarındaki kanaatinin değiştiğini, bu yüzden şiir yazmayı bıraktığını, ama olgunluk döneminde yine şiire döndüğünü ifade eder. Zira üniversite yıllarında "hakikatin" ancak mantığın formel diliyle ve rasyonalitenin sıkı disiplini vasıtasıyla tezahür edeceğine inanırken mantık ve dil felsefesine vakıf oldukça "formel dilin" ve "burhan aklının" sınırlılığını keşfetmiştir. İnsanı bütün boyutları ve derinliğiyle ibari değil, ancak işari dilin ifade edebileceğine kanaat getirmiştir.

İkinci Bölüm

MÜNAZARA METODUNDAN DİYALOGİK RASYONALİTEYE

Düşünsel meseleleri salt burhani mantıkla ele almanın yanlış olduğunu düşünen müellif, ikinci bölümde "hakikatin" tekli değil, çoklu bir yapıya sahip olduğunu iddia ederek hakikate "klasik burhan mantığı" ile değil, dilin doğal mantığındaki "argümantatif istidlâl" yöntemi ile ulaşılabileceğini savunmuştur. Argümantatif istidlâl tarzını ise İslâmî metodolojideki "münazâra ilmi" ve günümüzdeki dil felsefesi, pragmatik yöntem ve söylem analizleri üzerinden belirlenecek bir "diyalog usulü" ile yeniden inşa ettiğini ifade etmiştir.

Üçüncü Bölüm

RASYONALİTE MERTEBELERİNDEN İSLAMİ RASYONALİTENİN YÜCELİĞİNE

Düşünür Taha Abdurrahman'ın, düşünsel serüveninin ayırıcı niteliklerinden biri de mantıkta ihtisas yapmış olmasının ortaya bir paradoks çıkarmasıdır. Zira bu alanda uzmanlaşması onu paradoksal bir biçimde aklın sınırları hususunda zihinsel bir açıklığa ulaştırmıştır. Öte yandan Arap düşünce dünyasına rasyonalitenin tek, sabit ve değişmez olduğu kanaati hâkimken Taha Abdurrahman rasyonalitenin muhtelif mertebelerinden müteşekkil olduğunu savunur. Diğer bir ifadeyle ona göre birden fazla rasyonalite söz konusudur.

Dördüncü Bölüm

AMELDEN SOYUTLANMIŞ FELSEFEDEN AHLAKLA İSTİKAMET KAZANMIŞ FELSEFEYE

Düşünür bu bölümde "araçsal akıl" tasavvurunu "akıl ile ahlakı" birbirinden ayırdığı için eleştirip Müslümanların kendi kurucu dinî metinlerinden hareketle bir akıl tasavvuru inşa etmeleri gerektiğini savunmuştur. Zira araçsal akıl, ahlaki değer vazedemez, oysa İslâm'da akli olan her şey aynı zamanda ahlakidir. Müellife göre esasında sadece İslâm medeniyetinde değil, Aristoteles öncesi felsefede de akıl ile amel ve dolayısıyla ahlak birbirinden ayrı düşünülmemiştir. Aklın, ahlak ve eylemden tecrit edilmesi Aristoteles'in inşa ettiği burhan akıyla başlamıştır.

İslâm âleminin modern dönemde özgün felsefi düşünce ve dolayısıyla metin üretmediğini düşünen müellif, beşinci bölümde bunun imkânını tartışmıştır. Müslümanların felsefi yaratıcılık için büyük filozofları -tabiri caizse- fabrikalarında felsefe üretirken gözlemlmeleri gerektiğini, bunun da büyük felsefi eserleri çoklu çeviri yöntemiyle tercüme etmekle mümkün olacağını savunmuş, bu doğrultuda geliştirdiği çoklu çeviri teorisini detaylı olarak anlatmıştır.

Beşinci Bölüm

TERCÜNE AŞAMALARINDAN TERCÜMEDE ÖZGÜNLÜK SORUNUNA

Müellif, felsefi tercümeyi üç mertebeye ayırıyor. Birincisi tahsili tercüme (asıl metne mutlak sadakat göstermek demektir) yani kaynak metinde var olanı harfiyen alan ve bu yüzden kaynak dilin lafızlarının hüküm sürdüğü tercüme, ikincisi tevşîlî tercüme; (anlamının harfi tercümesi) yani muhtevaya büsbütün sadık kalan tercüme, üçüncüsü ise te'sîlî tercüme; (tercüme edileni yerileştirmek) yani çevrilecek metinde, okur telif bir eser okuyormuş hissine kapılacak denli hedef dilin zevkli ve estetik imkânlarına uygun tasarruflarda bulunmak suretiyle yapılan özgün tercüme demektir.

Altıncı Bölüm, Yedinci Bölüm Ve Dokuzuncu Bölüm

MODERNİTENİN RUHUNDAN İSLAMİ MODERNLİĞE

MODERNİTE AHLAK TERAZİSİNDE

GELENEĞİN İLKELERİ İLE MODERNLİĞİN İLKELERİNİ NASIL TELİF EDEBİLİRSİNİZ?

Müellif bu bölümlerde moderniteye dair tasavvurunu ruh ve pratik ayırımı yaparak açıklamış ve modernitenin ruhunun evrensel, pratiğinin ise yerel olduğunu iddia etmiştir. "Rüştünü idrak edip karşılaşılan düşünceleri tenkit süzgecinden geçirmek, kendi akli üzerinde hiçbir vesayetçi tanımamak ve birey ile topluma faydalı

değerler üretmek” şeklinde tanımladığı “modernliğin ruhu” teorisinden hareketle Müslümanların “İslâmî bir modernlik” modeli geliştirebileceğini ileri sürmüştür. Ona göre modernitenin Batı ile özdeşleştirilmesi yanlıştır. Zira Batıya mahsus olan, modernitenin belli bir pratiğidir, modernitenin ruhu değildir.

Sekizinci Bölüm

ARAPLAR FELSEFİ BAĞIMSIZLIKLARINI NASIL GERÇEKLEŞTİRECEKLER

Sekizinci bölümde müellif, felsefe tarihine dil felsefesi perspektifinden bakarak her dilin içinde büyük oranda hakikat gömülü olduğunu, dolayısıyla her dilin kendisine mahsus imkânlarla hakikate açılacağını ileri sürerek “felsefede” evrenselliği sağlayacak olan şeyin, bu pragmatik hususiyetlerin inkârı değil, kabulü olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden Müslümanlar kendi dillerinde gömülü hakikatleri, kendi pragmatiklerinden (dilsel, dinî ve kültürel gerçeklikler) hareketle, ama evrensel değerlere dönüştürülebilecek yapıyla keşfederek ortaya özgün bir felsefe çıkarma imkânına her zaman sahiptir.

Onuncu Bölüm

MODERN OKUMALR İSLAMİ GELENEĞE NASIL HAKSIZLIK EDİYOR?

Müellif onuncu bölümde “İslâmî bir modernlik” inşa etmenin bir gereği olarak geleneği yeni bir okuma faaliyetine tabi tutmak gerektiğini, Müslüman düşünürlerin büyük oranda bu sorunsalın tespitinde ittifak ettiklerini, fakat bu doğrultuda geleneği “okumak ve yorumlamak” için ortaya konulan düşünsel projelerde önemli hatalar yapıldığını söyler. Bu hataların en belirgin sebebi ise onların Hristiyanların kendi “kutsal metinlerini” değerlendirmek için geliştirdikleri okuma yöntemlerini taklit etmesidir.

Kitabın sonundaki kısmında müellif, Avrupa-merkezli düşüncenin baskısı altında düşünce özgürlüğünün ve modernitenin dayatıcı yapısı karşısında ideal bir düşünsel diyalogun imkânını ve yollarını tartışmaktadır.

Tavsiye ve Öneriler

Taha Abdurrahman Hoca’nın birinci bölümde bahsettiği belki de çoğu kesimin gözden kaçırdığı ‘taklit’ kavramı üzerine ileriki süreçte mütalaa yapılması konusunda acizane tavsiyede bulunabilirim. Yine bu noktada Said Nursi’nin de bahsettiği ‘taklidi iman’ kavramı ile mukayese edilip mütalaa edilebilir. Son olarak İsmail R. Farukî’nin ‘Bilginin İslamileştirilmesi’ eseri ile Taha Abdurrahman’ın ‘Bilgi Ahlaktan Ayrıldığında’ eseri karşılaştırılması ileriki çalışmalarda kullanılabilir.

KAYNAKÇA

Abdurrahman, T., Bilgi Ahlaktan Ayrıldığında, İstanbul, Pınar Yayınları, 2022, 4. Baskı.

Muhammet, A. T. E. Ş. Taha Abdurrahman. Bilgi Ahlaktan Ayrıldığında (trc. Abdi Keskinsoy). İstanbul: Pınar Yayınları, 2020, 176 sayfa.